ANALİZ · AİHM ve Adil Yargılanma, Hukukun Üstünlüğü

Temel Hak ve Özgürlükler Bağlamında 15 Temmuz Ceza Yargılamalarına Dair Hukuki Mütalaa

17 Kasım 2026 · Güncellendi: 18 Kasım 2026 · Amsterdam Law Center · 23 dk okuma

KONU: 15 Temmuz 2016 sonrasında Türkiye'de yürütülen soruşturma ve kovuşturmalar kapsamında ortaya çıkan insan hakları ihlallerinin; yeniden soruşturma ve yargılama uygulamalarının, sosyal ve insani faaliyetlerin suçlama konusu yapılmasının, bu faaliyetlerde bulunan kişilerin kendileri, çocukları ve aile bireyleri hakkındaki adli ve idari işlemlerin ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının uygulanmamasının hukuki yönden değerlendirilmesidir.

1. Genel Olarak

İnsan hakları derneklerinin tavsiyesi doğrultusunda araştırma yapılmıştır. Araştırma kapsamında öncelikli bir pilot bölge seçilmemiş, genel verilerden faydalanılmıştır. Bu arada hukuk bürolarınca takip edilen dosyalardaki

avukatların beyanları, sanıkların beyanları, ceza mahkûmiyet kararları, yeniden yapılanma adı altında mahkemelerce verilen tutuklama kararları ve diğer kararlar ile emniyet birimlerince alınan ifadeler incelenmiştir. İncelemeler neticesinde insan haklarına ilişkin görüş açıklanacaktır.

15 Temmuz 2016 sonrasında Türkiye'de yürütülen ceza soruşturmaları ve kovuşturmaları, yalnızca ilk yargılama süreçleriyle sınırlı kalmamış; yıllar içerisinde aynı kişiler ve aileleri üzerinde devam eden, farklı dosyalar ve yeni suçlamalarla tekrarlanan bir yargısal sürece dönüşmüştür. Adalet Bakanlığı verilerine göre, 15/07/2026 tarihine kadar 720.580 kişi hakkında adli işlem yapılmıştır.[1] Bu tarihten sonra geçen dört aylık süre zarfında da binlerce insan hakkında adli işlem yapılmış, gözaltı ve tutuklama tedbirleri uygulanmıştır. Ayrıca daha önce adli işlem görmüş bu kişilerin birçoğu, daha sonra tekrar tekrar gözaltına alınmış ve yeniden yapılanma ile çeşitli isimler altında yeniden yargılanmıştır.

İnfaz düzenlemelerine rağmen hapishanelerde hâlâ kapasitenin çok üstünde mahpus bulunmaktadır. Adalet Bakanlığının istatistik verilerine göre[2], 2016 yılından 2025 yılı sonuna kadar hapishanelerin kapasitesi yüzde 50 oranında artarken, aynı dönemde mahpus sayısı yüzde 200 oranında artmış bulunmaktadır. Cezaevlerinde bulunan hükümlü ve tutuklu sayısı, son 10 yılda iki katından fazla bir sayıya ulaşmıştır. 2016 yılında hükümlü ve tutuklu sayısı 200 bin iken şu anda 405 binlere ulaşmış bulunmaktadır. Cezaevlerinin maksimum kapasitesi ise 305 bindir. 2025 yılı sonu itibarıyla hapishanelerde, kapasitelerinin yüzde 32'si düzeyinde fazladan mahpus (100.728 kişi) tutulmaktadır. Ayrıca 31 Aralık 2025 tarihinde hapishanelerdeki mahpusların yüzde 15,9'unu tutukluların oluşturması, hukuk ve infaz sistemindeki pek çok sorunun yanı sıra tutuklamanın bir cezalandırma aracı olarak kullanıldığını göstermektedir.

Bu süreçte birçok kişi gözaltına alınmış, tutuklanmış, mahkûm edilmiş, cezalarını infaz etmiş veya tahliye olduktan sonra yeniden soruşturma ve kovuşturmalarla karşı karşıya bırakılmıştır. Özellikle geçmişte gerçekleştirilen sosyal, kültürel, eğitimsel ve insani faaliyetlerin farklı dönemlerde yeniden suçlama konusu yapılması, daha önce yargılanmış kişilerin tekrar tutuklanması ve mahkûmiyet sonrasında dahi yeni soruşturmalarla karşılaşması, bireyler üzerinde süreklilik arz eden bir hukuki belirsizlik ve baskı ortamı meydana getirmiştir.

Ceza yargılamasının temel amacı, somut bir suçun işlenip işlenmediğini araştırmak ve hukuka uygun delillerle suçluluğu ispatlanan kişilerin cezai sorumluluğunu belirlemektir. Ancak bir kişinin geçmişteki sosyal ve kültürel faaliyetleri nedeniyle yargılanıp cezalandırılmasının ardından, aynı faaliyetlerin veya bunlarla bağlantılı sosyal ilişkilerin farklı dosyalar altında yeniden değerlendirilmesi, ceza adaletinin amacı ve hukuki güvenlik ilkesi bakımından ciddi sorunlar ve ağır mağduriyetler doğurmuştur.

Adalet Bakanlığı verilerinin değerlendirilmesi kapsamında, ceza infaz kurumlarında bulunan kişi sayısının yıllar içerisinde önemli ölçüde arttığı, mahpusların uzun süre cezaevlerinde tutulduğu ve infaz süreçlerinin kişiler ile aileleri üzerinde ağır sonuçlar meydana getirdiği görülmektedir. Bu tablo yalnızca cezaevlerindeki kişi sayısı üzerinden değil, aynı kişilerin tekrar tekrar soruşturulması, tutuklanması ve yargılanması suretiyle yaşadıkları mağduriyetler üzerinden değerlendirildiğinde, ortaya çıkan sonuçların ne kadar ağır olduğu anlaşılacaktır.

Özellikle cezasını tamamlamış veya tahliye edilmiş kişilerin yeniden tutuklanması, geçmişteki yargılamaların sonuçlarının fiilen anlamsızlaştırılması ve kişilerin hayatlarını yeniden kurmalarının engellenmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu durum, bireylerin yalnızca özgürlüklerini değil; çalışma hayatlarını, ekonomik düzenlerini, aile ilişkilerini ve toplumsal yaşama yeniden katılma imkânlarını da ortadan kaldırmaktadır.

Tutuklama tedbirinin amacı, kişiyi cezalandırmak veya sürekli olarak baskı altında tutmak değildir. Tutuklama, ancak somut suç şüphesinin, kanuni tutuklama nedenlerinin ve ölçülülük şartının varlığı hâlinde uygulanabilecek istisnai bir koruma tedbiridir. Buna rağmen aynı kişilerin farklı dosyalar kapsamında tekrar tekrar tutuklanması, her yeni tutuklamanın somut gerekçelerinin ortaya konulmaması ve önceki yargılamaların sonuçlarının dikkate alınmaması, tutuklamanın bir koruma tedbiri olmaktan çıkarak fiilî bir cezalandırma aracına dönüşmesine sebep olmuştur.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. maddesi kişi özgürlüğünü, 6. maddesi adil yargılanma hakkını, 7. maddesi ise kanunsuz ceza olmaz ilkesini güvence altına almaktadır.

Ayrıca Anayasa'nın 2. maddesinde düzenlenen hukuk devleti ilkesi, 19. maddesinde güvence altına alınan kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, 36. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkı ve 38. maddesinde yer alan suç ve cezaların kanuniliği ile ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkeleri, yapılan bu uygulamalarla neredeyse ortadan kalkmıştır.

Hukuki güvenlik ilkesi gereğince kişi, hakkında kesinleşmiş bir yargı kararı bulunan olayların gelecekte hangi koşullarda yeniden gündeme getirilebileceğini öngörebilmeli ve sürekli yeni bir soruşturma tehdidi altında yaşamamalıdır. Aynı maddi olaylar nedeniyle kesin hükümle sonuçlanmış yargılamaların, hukuken geçerli bir neden bulunmaksızın yeniden cezalandırma sürecine dönüştürülmesi kabul edilemez.

Burada özellikle vurgulanması gereken husus, yaşanan mağduriyetlerin münferit tutuklama ve mahkûmiyet kararlarından ibaret olmadığıdır. Kişilerin yıllarca süren yargılama süreçlerinin ardından yeniden tutuklanmaları, ailelerinin tekrar tekrar parçalanması, çocukların anne ve babalarından uzak kalması ve kişilerin hayatlarını hiçbir zaman güvence altında hissedememeleri, birbirini takip eden ve derinleşen insan hakları

mağduriyetleridir.

———————

[1] T.C. Adalet Bakanlığı, 15/07/2026, Adalet Bakanlığı internet sitesi.

[2] T.C. Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, *Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2025* yılı verileri.

2. 15 Temmuz Öncesi Yapılan Sosyal ve Kültürel Faaliyetler Gerekçesiyle Açılan Davalar ve Tutuklamalar Hakkında

15 Temmuz 2016 öncesinde gerçekleştirilen sosyal, kültürel, eğitimsel ve mesleki faaliyetler nedeniyle kişilerin yıllar sonra ceza soruşturmalarına ve kovuşturmalarına maruz bırakılması, yaşanan mağduriyetlerin temel nedenlerinden biridir.

Söz konusu dönemde kişiler, yürürlükteki mevzuat çerçevesinde faaliyet gösteren eğitim kurumlarında çalışmış, öğrencilerin eğitimine katkıda bulunmuş, burs ve yardım faaliyetleri gerçekleştirmiş, sendikal faaliyetlere katılmış, kültürel etkinliklerde bulunmuş ve toplumsal yaşamın olağan akışı içerisinde çeşitli faaliyetler yürütmüşlerdir.

Bu faaliyetler, gerçekleştirildikleri tarihte yürürlükte bulunan mevzuat kapsamında değerlendirilmesi gereken davranışlardır. Sonradan meydana gelen siyasi ve toplumsal gelişmeler gerekçe gösterilerek geçmişteki hukuka uygun faaliyetlerin geriye dönük biçimde suçlama konusu yapılması, hukuk devletinin temel ilkeleriyle bağdaşmamaktadır.

Özellikle kişilerin geçmişte bir eğitim kurumunda çalışmış olması, öğrencilere yardım etmesi, bir sendikaya üye olması, sosyal ve kültürel etkinliklere katılması veya belirli kişilerle tanışıklığının bulunması, tek başına suç işlediğinin kanıtı olarak kabul edilemez.

Ceza sorumluluğu, kişinin gerçekleştirdiği somut fiile dayanmalıdır. Kişinin hangi eylemi gerçekleştirdiği, bu eylemin hangi suçun unsurlarını oluşturduğu, suçun manevi unsurunun nasıl meydana geldiği ve isnadın hangi hukuka uygun delillerle ispatlandığı açıkça ortaya konulmalıdır.

Buna rağmen geçmişte gerçekleştirilen faaliyetlerin sonradan oluşturulan değerlendirmelerle suçlama konusu yapılması ve kişilerin bu faaliyetler nedeniyle yıllarca süren yargılamalara maruz bırakılması, bireylerin hukuka olan güvenini ortadan kaldırmıştır.

Bu süreçte birçok kişi mesleğini kaybetmiş, çalışma hayatından uzaklaştırılmış, aile düzeni bozulmuş, ekonomik imkânlarını yitirmiş ve toplum içerisinde suçlu muamelesine maruz kalmıştır. Hakkında kesinleşmiş bir

mahkûmiyet kararı bulunmayan kişilerin dahi uzun süre tutuklu kalması, masumiyet karinesinin ve kişi özgürlüğünün korunması bakımından çok ciddi mağduriyetlere sebep olmuştur.

Daha da önemlisi, bu kişiler hakkında verilen mahkûmiyet kararları ve uygulanan cezalarla yaşanan mağduriyetler sona ermemiş; bazı kişiler, cezalarını tamamladıktan veya tahliye edildikten sonra aynı geçmiş dönem faaliyetleriyle bağlantılı yeni soruşturma ve kovuşturmalara maruz bırakılmıştır.

Bu durum, kişilerin geçmişte gerçekleştirdikleri faaliyetler nedeniyle bir kez yargılanmalarının ve cezalandırılmalarının yeterli görülmediği, aynı olayların farklı soruşturma ve yargılama süreçlerinde tekrar gündeme getirildiği yönünde ciddi bir hukuki sorun ortaya çıkarmaktadır.

Yapılan yargılamalarda, tutukluluğun esas, tutuksuz yargılamanın ise istisna olduğu bir sistem uygulanmaktadır. Tutuklamaya ilişkin AİHM kararlarının gecikmesi nedeniyle mahkeme kararları kesinleşmiştir. AİHM'nin daha sonra verdiği ihlal kararları ise fayda sağlamamıştır. Bu süre zarfında, yargılama süreçleri devam ederken mahkûmların bir kısmının aileleri dağılmış; cezaevinde bulunan mahkûmlar hastalanmış ve tedavileri de bilinçli olarak geciktirildiği için bazıları kalıcı sakatlık yaşamış, ağır hastalıklara yakalanmış veya vefat etmiştir. Geri kalan mahkûmlar bakımından ise cezaların tamamı infaz edilmiştir.

Mahkûmların ortak noktası, mahkûmiyetlerinin AİHS'nin, AİHM kararlarında ihlal edildiği tespit edilen hükümlerine aykırılık oluşturan değerlendirmelere dayanmasıdır. Mahkûmların tamamı bakımından suçta kanunilik ilkesi tümüyle ihlal edilmiştir.

Mahkûmların suç delili olarak kullanılan eylemleri, anayasal hakların kullanımı niteliğindeki sosyal ve kültürel faaliyetlerden ibarettir. Bu faaliyetler; idarenin bizzat izin verdiği eğitim kurumlarında çalışma veya bu kurumları çalıştırma, telefon programı kullanma, banka hesabının bulunması, özel hukuk tüzel kişilerinde görev yapma, devlet kurumlarında memur olarak çalışma, hâkimlik, savcılık veya avukatlık yapma şeklinde çeşitlilik göstermektedir.

Ayrıca mahkemeler, bu meslekleri icra eden kişiler hakkında ceza verirken söz konusu hususları ağırlaştırıcı neden olarak değerlendirmiştir. (Mehmet Ali Uçar[3], Muzaffer Uzlaş[4] ve İbrahim Güler[5] kararları.)

Muzaffer Uzlaş, tutuklanmış, yargılanmış ve hakkında mahkûmiyet kararı verilmiş; ancak hüküm kesinleşmeden önce vefat etmiştir.

Bir başka örnek ise önce akademisyen, daha sonra avukat olması gerekçesiyle mahkûm edilen ve cezaevinde kaldığı süre zarfında tedavisi yaptırılmadığı için ağır bir hastalığa yakalanan Avukat Süleyman Yıldırım'a ilişkin

karardır. Süleyman Yıldırım'ın önce ayağı kesilmiş, daha sonra ise kendisi vefat etmiştir.[6]

Anayasa'nın 38. maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 7. maddesi uyarınca kişiler, ancak işlendiği tarihte kanunda suç olarak tanımlanmış fiiller nedeniyle cezalandırılabilir.

Hukuka uygun olarak gerçekleştirilen bir davranışın, sonradan meydana gelen gelişmeler gerekçe gösterilerek geçmişe dönük biçimde cezai sorumluluk kaynağına dönüştürülmesi hukuken mümkün değildir.

3- 15 Temmuz Sonrası Sosyal ve Kültürel Faaliyetlerden Dolayı Açılan Davalar ve Tutuklamalar Hakkında

15 Temmuz sonrasında yaşanan mağduriyetlerin en ağır boyutlarından biri, daha önceki yargılamalar ve mahkûmiyetler nedeniyle ceza infaz süreçlerini tamamlamış kişilerin, bu defa sosyal, kültürel ve insani faaliyetleri gerekçe gösterilerek yeniden soruşturulmaları ve tutuklanmalarıdır.

Özellikle daha önce yargılanmış, hakkında mahkûmiyet kararı verilmiş veya cezasını tamamlayarak tahliye edilmiş kişilerin, sonraki dönemlerde gerçekleştirdikleri ya da kendilerine isnat edilen sosyal dayanışma, eğitim yardımı, burs sağlama ve insani destek faaliyetleri nedeniyle tekrar ceza soruşturmalarına maruz bırakılması, kişilerin cezalandırılma sürecinin fiilen sona ermediğini göstermektedir.

Bu uygulamalarda dikkat çeken husus, yardım faaliyetlerinin niteliğinden ziyade, yardımın kime yapıldığının veya yardım alan kişinin geçmişteki soruşturma ve mahkûmiyet durumunun suçlama gerekçesi hâline getirilmesidir.

---

[3] İzmir 16. Ağır Ceza Mahkemesi, 2018/336 Esas – 2021/9 Karar Sayılı, Mehmet Ali UÇAR kararı

[4] İzmir 13. Ağır Ceza Mahkemesi, 07/01/2019 tarihli, 2017/228 Esas – 2019/2 Karar Sayılı, Muzaffer UZLAŞ kararı

[5] İzmir 15. Ağır Ceza Mahkemesi, 01/11/2017 tarihli, 2017/342 Esas – 2017/126 Karar Sayılı, İbrahim GÜLER kararı

[6] Denizli 2. Ağır Ceza Mahkemesi, 04/07/2018 tarihli, 2017/86 Esas – 2018/138 Karar Sayılı, Süleyman YILDIRIM kararı

Örneğin, daha önce mahkûm edilmiş bir kişinin hastalığı nedeniyle tedavi masraflarına yardımcı olunması, çocuklarının eğitim ihtiyaçlarının karşılanması, öğrencilere burs verilmesi veya ekonomik sıkıntı içerisindeki ailelere destek sağlanması gibi insani davranışlar, somut suç unsurları ortaya konulmadan yeni soruşturmalara konu edilebilmektedir.

“Yeniden yapılanma” adı altında, 15 Temmuz sonrası insani faaliyetlerden dolayı tekrar tekrar tutuklamalar yapılmaktadır. Yeni bir dönem olması gerekçe gösterilerek kişiler aynı suçtan tekrar tutuklanmış ve mahkûm edilmişlerdir. Burada yapılan suçlamalara konu olan eylemlerden bazıları şunlardır: Eşi hapiste olan hasta bir kadının doktora götürülmesi, cezaevinde bulunan kişilere haklarını hatırlatıcı evrak götürülmesi, yoksul olup geçim sıkıntısı yaşayan kadınlara ve çocuklara yardım edilmesi. Bu gibi nedenlerle insanlar gözaltına alınmış, tutuklanmış, yargılanmış ve ceza almışlardır.

Durmuş AYTAR, daha önce aldığı cezanın infazı tamamlandıktan sonra “yeniden yapılanma” adı altında ikinci kez gözaltına alınmış, yargılanmış ve 7 yıl 6 ay ceza almıştır.7 İbrahim GÜLER ve çocukları gözaltına alınmış, İbrahim GÜLER tutuklanmıştır.8 Bu kararlar örnek olarak sunulmuştur. “Yeniden yapılanma” adı altında yapılan soruşturma ve kovuşturmaların sayısının 100 bini geçtiği öğrenilmiştir.

Bir insanın başka bir insana insani anlamda yardım etmesi, hiçbir hukuk sisteminde suç değildir. Yardım faaliyetinin cezai sorumluluk doğurabilmesi için, yardım eden kişinin somut davranışının hangi suçun kanuni unsurlarını oluşturduğu ve suç işleme kastının hangi delillerle ortaya konulduğu ispatlanmalıdır. Ancak herhangi bir delil ve ispata gerek görülmeden, sırf yardım eden ve yardım edilen kişilere bakılarak cezalandırma yoluna gidilmiştir.

Bu uygulamaların bir başka ağır sonucu ise daha önce cezaevinde kalmış ve cezasını tamamladıktan sonra hayatını yeniden kurmaya çalışan kişilerin tekrar tutuklanmasıdır. Ceza infaz kurumundan tahliye edilen bir kişinin yeniden tutuklanması, yalnızca özgürlüğünün yeniden kısıtlanması anlamına gelmemekte; kişinin iş hayatına dönmesini, ekonomik bağımsızlığını kazanmasını, ailesiyle birlikte yaşamasını ve topluma yeniden uyum sağlamasını da engellemektedir.

Bu kişilerin aileleri de her yeni soruşturma ve tutuklama sürecinde aynı ekonomik, sosyal ve psikolojik yıkımı yeniden yaşamaktadır.

Özellikle önceki yargılamaların kesinleşmiş olması ve cezaların infaz edilmiş bulunması karşısında, sonraki soruşturmaların gerçekten yeni ve bağımsız bir suç fiiline dayanıp dayanmadığına bakılmamıştır.

Aynı maddi olayların farklı isimler veya farklı hukuki nitelendirmeler altında tekrar soruşturulması, kesin hükmün ve hukuki güvenliğin korunması bakımından ciddi sakıncalar doğurmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 7 No.lu Protokolü’nün 4. maddesinde düzenlenen aynı suçtan iki kez yargılanmama ve cezalandırılmama güvencesi, kesinleşmiş beraat veya mahkûmiyet kararına konu olan aynı suç nedeniyle yeniden yargılanmayı ve cezalandırılmayı yasaklamaktadır.

[7] Antalya 8. Ağır Ceza Mahkemesi, 12/12/2025 tarihli, 2025/507 Esas – 2025/863 Karar Sayılı, Durmuş AYTAR kararı

[8] İzmir 7. Sulh Ceza Hakimliği, 27/10/2023 tarihli, 2023/1174 sorgu sayılı İbrahim GÜLER tutuklama kararı

Ayrıca tutuklama tedbirinin tekrar tekrar uygulanması, somut gerekçelerden yoksun bırakılması ve önceki yargılamalardan bağımsız biçimde otomatik olarak sürdürülmesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. maddesi kapsamında kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkını ilgilendirmektedir.

Bu nedenle, 15 Temmuz sonrasında gerçekleştirilen sosyal ve kültürel faaliyetler gerekçe gösterilerek açılan davalar, yalnızca yeni bir suç isnadı olarak değerlendirilmemeli; daha önceki yargılama ve infaz süreçleriyle birlikte ele alınmalıdır. Kişilerin aynı olaylar veya aynı faaliyetler nedeniyle tekrar tekrar yargılanmalarının yarattığı mağduriyetler, hukuki güvenlik ve ağır insan hakları ihlalleri yönünden bütüncül olarak incelenmelidir.

4- Yeniden Yapılanma Adı Altında İkinci Kez Cezalandırılan Kişilerin Çocukları, Eşleri ve Kardeşleri Hakkında Yapılan Yargılamalar

Sosyal ve kültürel faaliyetlerden dolayı mahkûm edilip cezalarının infazı tamamlandıktan sonra "yeniden yapılanma" adı altında tekrar yargılanarak mahkûm edilen kişilerin cezalandırılması yeterli görülmemiş; hukuksuzluklar daha da artırılarak bu kez yakın akrabalarının da cezalandırılması yoluna gidilmiştir. Bu yargılamalarda, öncekilerden farklı olarak, batı bölgelerinde yaşayan kadın ve çocuklar doğu illerine, doğu bölgelerinde yaşayan kadın ve çocuklar ise batı illerine götürülerek haklarında gözaltı ve tutuklama işlemleri gerçekleştirilmiştir.

a- Çocuklar Hakkında:

15 Temmuz sonrasında yürütülen yargılamaların ve yeniden soruşturma uygulamalarının en ağır sonuçlarından biri, daha önce mahkûm edilmiş veya ceza infaz kurumunda bulunan kişilerin çocuklarının da yeni soruşturma ve kovuşturmaların dolaylı veya doğrudan mağduru hâline gelmesidir.

aa- Anne ve babası hapiste veya yurt dışında olan çocukların eğitim yardımı almaları suç delili olarak kabul edilmiş; yardım edenler ve yardım alanlar dâhil olmak üzere tamamı tutuklanmıştır. Sadece İzmir'de 78 kız öğrenci tutuklanmış olup hâlen tutuklulukları devam etmektedir. Üstelik haklarında henüz dava dahi açılmamıştır. Bu kız öğrencilerin yaş ortalaması 20 civarındadır.9

Bu kız öğrencilerin gözaltına alınmaları sırasında harçlıklarına, okul giderleri ve Erasmus programına katılabilmek için harçlıklarından ayırarak ve ailelerinin katkısıyla biriktirmeye çalıştıkları paralarına, ailelerinin kendilerine aldığı ve günlük hayatta kullandıkları altın takılarına, örgüt parası olduğu ileri sürülerek el konulmuş ve bunlar hâlen kendilerine teslim edilmemiştir.

Güvenlik birimlerince gerçekleştirilen gözaltı ve arama işlemleri sırasında genç kızların evleri tamamen dağıtılmış, ardından kızlar yan yana dizilerek kendilerine "Bu ev zaten böyle dağınıktı, değil mi?" diye sorulmuş ve zorla "Evet." cevabı alınmıştır. Bu hukuksuz eylem sırasında güvenlik birimleri, delil bırakmamak amacıyla kameralarını kapatmıştır.

---

[9] İzmir 1. Sulh Ceza Hakimliğinin, 12/06/2026 tarihli, 2026/1281 Sorgu Sayılı, Fatma Sümeyye Kaşıkçı vd. tutuklama kararı

Bu mütalaanın yazıldığı gün dahi İzmir merkezli "eğitim yapılanması" adı altında, aynı durumdaki kişiler ve kız çocukları da dâhil olmak üzere toplam 32 kadının, ülkenin çeşitli illerinde gece saatlerinde düzenlenen baskınlarla gözaltına alınması işlemi gerçekleştirilmiştir. Bu kişiler, gözaltına alındıkları illerden İzmir'e getirilmektedir.

bb- Anne ve babaları sosyal haklarını kullandıkları için yargılanmış, mahkûm edilmiş ve hâlen yurt dışında yaşayan; ülkeye gelmeleri hâlinde ikinci kez tutuklanıp yargılanma riski nedeniyle ülkeye dönemeyen kişilerin çocukları, anne ve babalarıyla görüşmek amacıyla yurt dışına çıkmaları gerekçe gösterilerek İzmir'de toplanıp Gaziantep'e götürülmüşlerdir. Bu çocuklar hakkında hâlen dava dahi açılmamıştır. (Gülsüm Beyza ÇOBAN vd. dosyası10)

Anne veya babası cezaevinde bulunan çocukların eğitim, barınma, sağlık ve temel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla yapılan yardımların suçlama konusu yapılması, çocukların zaten ağır olan yaşam koşullarını daha da zorlaştırmaktadır.

Özellikle geçmişteki yargılamalar nedeniyle cezaevinde bulunan kişilerin çocuklarına eğitim yardımı sağlayan, burs veren veya temel ihtiyaçlarını karşılayan kişilerin de soruşturulması ve tutuklanması, çocukların eğitim desteğinden mahrum kalmasına neden olmaktadır.

İzmir'de 78 öğrencinin eğitim desteği aldıkları gerekçesiyle soruşturmalara konu edilmesi ve bu kapsamda tutuklamaların gerçekleştirilmesi, eğitim yardımının suçlama konusu hâline getirilmesinin yarattığı mağduriyetin

somut örneklerindendir. Bu öğrencilerin önemli bir bölümünün yaşlarının ilerlemiş olması ve eğitim hayatlarının kesintiye uğraması, söz konusu uygulamaların etkisinin yıllar boyunca devam ettiğini göstermektedir.

Diğer taraftan, anne veya babası yurt dışında bulunan, eğitim ve sosyal ihtiyaçları için yardım alan çocukların, bu yardımları sağlayan kişilerin soruşturulması nedeniyle mağdur edilmesi de kabul edilemez.

Özellikle aile bireyleriyle görüşebilmek amacıyla yurt dışına çıkmak isteyen çocukların, anne ve babalarının durumları gerekçe gösterilerek soruşturma ve kovuşturma süreçlerine dâhil edilmesi, çocukların aile hayatına ve seyahat özgürlüğüne ilişkin haklarını da doğrudan etkilemektedir.

Bu kapsamda çocukların, anne ve babalarının geçmişteki faaliyetleri veya mahkûmiyetleri nedeniyle cezalandırılması sonucunu doğuracak uygulamalardan kaçınılmalıdır. Çocukların üstün yararı, yürütülen ceza soruşturmalarından bağımsız olarak korunması gereken en temel hukuki ilkelerden biridir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 3. maddesi uyarınca çocuğun üstün yararı, çocukları ilgilendiren bütün işlemlerde öncelikli olarak gözetilmelidir. Çocukların eğitim hakları, aileleriyle ilişkileri ve psikolojik gelişimleri, ceza yargılamalarının sonuçları nedeniyle ortadan kaldırılamaz.

---

[10] İzmir 1. Sulh Ceza Hakimliğinin, 05/05/2025 tarihli, 2025/5045 D.İş Sayılı yakalama gözaltı kararı

b- Eşleri Hakkında:

Yeniden yargılama ve tekrar tutuklama uygulamalarının mağdur ettiği bir diğer kesim, daha önce yargılanmış veya mahkûm edilmiş kişilerin eşleridir.

Yukarıda 2. ve 3. maddelerde belirtilen kişilerin eşleri olmaları ve onlarla evlenmeleri gerekçe gösterilerek, aralarında çok sayıda hasta ve lohusa kadının da bulunduğu yaklaşık 100 kadın, farklı operasyonlarla ülkenin çeşitli yerlerinden Ankara'ya getirilerek tutuklanmıştır. Bu süreçte kadınların bebekleri komşularına bırakılmıştır. Söz konusu kadınlar hâlen cezaevlerinde tutuklu olarak tutulmakta olup haklarında henüz dava dahi açılmamıştır.11

Kadınların bebekleri ve küçük çocukları, mesafenin uzak olması nedeniyle annelerinin yanına götürülememektedir. Ayrıca bu kadınların birçoğunun eşleri de tutuklu olduğundan, çocuklarla ilgilenecek yeterli sayıda kişi bulunmamaktadır. Bu nedenle hem annelerin hem de çocukların psikolojik durumları olumsuz etkilenmiş olup sık sık hastalanmaktadırlar.

Yine farklı bir kadın grubu da haklarında mahkûmiyet kararı verilmiş kişilerle evli olmalarının yanı sıra, memur olmaları ve dinî ve ahlaki değerlere ilişkin ders vermeleri gerekçe gösterilerek mahkûm edilmiştir. Ancak bu kadınların cezaları, yaşadıkları yerlerden yüzlerce kilometre uzaktaki cezaevlerinde infaz edilmektedir. Bu nedenle yaşlı anne ve babaları ile çocukları, kendilerini ziyarete dahi gidememektedir. Zeynep Çoban kararı12, bu hususstaki binlerce örnekten biridir.

Eşlerin, yalnızca önceki dosyalarda yargılanan kişilerin hayat arkadaşları olmaları veya onlarla aile birliği içerisinde yaşamaları nedeniyle soruşturmalara ve tutuklamalara maruz bırakılması, ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesine aykırılık oluşturabilecek ağır ihlallerdir.

Özellikle kadınların, eşlerinin geçmişteki faaliyetleri veya mahkûmiyetleri gerekçe gösterilerek soruşturulması, tutuklanması ve uzun süre cezaevinde tutulması, aile hayatı bakımından son derece ağır sonuçlar meydana getirmektedir.

Farklı şehirlerde yaşayan kadınlar, ülkenin çeşitli bölgelerinden Ankara'ya getirilerek tutuklanmış olup aralarında hasta ve lohusa kadınlar da bulunmaktadır. Bu kadınların tutukluluk hâlleri hâlen devam etmektedir. Söz konusu uygulamalar, kadınların sağlık durumları, aile sorumlulukları ve çocuklarının bakım ihtiyaçları bakımından da ayrıca mağduriyetlere sebep olmaktadır.

Bir kadının, eşinin geçmişteki faaliyetleri nedeniyle cezalandırılması veya sırf bu kişiyle evli olmasının ve aralarındaki aile ilişkisinin suç şüphesinin ya da örgütsel bağlantının delili olarak kabul edilmesi hukuken mümkün değildir.

Ayrıca eşleri hakkında verilen mahkûmiyet kararlarından sonra kadınların da aynı veya benzer gerekçelerle cezalandırılması, ailelerin ekonomik ve sosyal açıdan tamamen savunmasız kalmasına neden olmaktadır. Çocukların bakımını üstlenecek kişilerin cezaevinde bulunması, ailelerin parçalanmasına ve çocukların anne ve babalarından ayrı kalmasına yol açmaktadır.

Kadınların hastalık, gebelik, lohusalık ve çocuk bakımı gibi özel durumlarının tutuklama ve infaz süreçlerinde dikkate alınmaması, insan onuruna saygı ve ölçülülük ilkeleri bakımından ayrıca ağır insan hakları ihlallerine sebep olmuştur.

---

[11] Takvim İnternet Haber Sitesi, İzdivaç Operasyonu, 19/09/2026, Takvim.com.tr

[12] İzmir 16. Ağır Ceza Mahkemesi, 04/03/2020 tarihli, 2017/357 Esas – 2020/94 Karar Sayılı, Zeynep ÇOBAN kararı

c- Kardeşleri ve Yakın Akrabaları Hakkında:

Benzer mağduriyetler, daha önce yargılanmış veya mahkûm edilmiş kişilerin kardeşleri ve diğer aile fertleri bakımından da ortaya çıkmaktadır. Daha önce yapılan savunmalar ve tanık delilleri incelendiğinde, “Aranılan kişi bulunamadığında kardeşini alın veya yakınını alın.” şeklindeki beyanlarla insanların mağdur edildiği, korkutulduğu ve haklarının ihlal edildiği görülmektedir.

Kardeşlik ilişkisi, kişilerin birbirlerinin eylemlerinden sorumlu tutulmasına hukuki dayanak oluşturamaz. Bir kişinin kardeşine maddi yardımda bulunması, onunla görüşmesi, ailevi dayanışma göstermesi veya geçmişte aynı sosyal çevrede bulunması, suç işlendiğini göstermez.

Buna rağmen aile bireyleri arasındaki olağan ilişkilerin, maddi ve manevi yardımlaşmanın veya sosyal temasların suçlama konusu yapılması, kişilerin en temel aile ilişkilerini dahi sürdürmekten çekinmelerine neden olmaktadır.

Özellikle daha önce yargılanmış kişilerin kardeşlerinin, geçmişteki yargılamalarla bağlantılı olarak yeniden soruşturulması veya tutuklanması, aynı aile içerisinde birden fazla kişinin ceza yargılamalarının mağduru hâline gelmesine yol açmıştır.

Bu durum, Anayasa’nın 38. maddesinde düzenlenen ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 8. maddesinde güvence altına alınan aile hayatına saygı hakkı yönünden bir ihlaldir.

Sonuç olarak, çocuklar, eşler ve kardeşler hakkında yürütülen yargılamalarda aile bağlarının suç isnadına dönüştürülmesi, çok ağır mağduriyetlere ve hak ihlallerine neden olmuştur. Bu uygulamalar, daha önce yargılanmış kişilerin cezalandırılmasının ötesine geçerek ailelerinin de sürekli bir cezalandırma ve baskı ortamında yaşamasına neden olmaktadır.

5- AİHM Kararlarına Türkiye’deki Mahkemelerce İtibar Edilmemesi
15 Temmuz 2016 sonrasında yürütülen yargılamalara ilişkin olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından çok sayıda ihlal kararı verilmiştir. Bu kararlar, Türkiye’deki ceza yargılamalarında yaşanan hukuka aykırılıkların yalnızca bireysel başvurularla sınırlı olmadığını, belirli uygulamaların insan hakları standartları bakımından ağır ihlaller ve ciddi sorunlar oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

AİHM, Türkiye’deki mahkûmiyetlere ilişkin binlerce ihlal kararı vermiştir. AİHM’ye götürülen dosyaların neredeyse tamamında ihlal kararı verilmiştir. Ancak ihlal kararı verilen dosyalarda yerel mahkemelerce aynı cezalar verilerek ihlal kararlarına uyulmamıştır.

Bir başka sorun ise tarafımızca dahi yüzlerce dosyanın AİHM'ye gönderilmiş olmasına rağmen, geçen 5-6 yıl içerisinde yalnızca 13 karar verilmiş olmasıdır. Bu kadar uzun bir süre içerisinde AİHM tarafından karar verilmemesi ve kararların gecikmesi de ayrı mağduriyetlere sebep olmaktadır. AİHM tarafından ihlal kararı verilen bu 13 dosyanın tamamında yerel mahkemelerce ihlal kararlarına uyulmamış, AİHM kararlarına itibar edilmemiş ve yeniden aynı kararlar verilmiştir. Fatih DURMAZOĞLU13 kararı da bu kararlardan biridir.

Ayrıca mahkemelerde yargılamanın yenilenmesi talepleri incelenirken bazı savcı ve hâkimlerin lakayt ve alaycı tavırlarıyla karşılaşılmaktadır.

Bu hususa örnek gösterilebilecek kararlardan bir diğeri de Avukat Mehmet Ali UÇAR'ın dosyasıdır. Mehmet Ali UÇAR hakkında, 15 Temmuz öncesinde akademisyen olması ve KHK ile el konulan bir üniversitede çalışması gerekçe gösterilerek ceza davası açılmıştır. Ayrıca 15 Temmuz sonrasında cezaevinde bulunan kişilerin avukatlığını yapması gerekçe gösterilerek "yeniden yapılanma" adı altında hakkında ayrı bir dava daha açılmıştır. Daha sonra dosyalar birleştirilmiş ve verilecek cezada teşdit uygulanarak yüksek miktarda ceza verilmiştir. Dosyası beş yıldır AİHM'de beklemekte olan Avukat Mehmet Ali UÇAR'ın cezasının dörtte üçü infaz edilmiştir. Avukat Mehmet Ali UÇAR, yüzde yüz görme engelli olmasına rağmen cezaevine gönderilmiştir.

Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne taraf bir devlet olarak Mahkemenin kesinleşmiş kararlarına uyma yükümlülüğü altındadır. Anayasa'nın 90. maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 46. maddesi, bu yükümlülüğün temel hukuki dayanaklarını oluşturmaktadır.

Ancak AİHM tarafından verilen ihlal kararlarının iç hukukta etkili biçimde uygulanmaması, benzer durumdaki kişilerin yargılamalarında bu kararlarla ortaya konulan hukuki ilkelerin dikkate alınmaması ve ihlallerin sonuçlarının giderilmemesi, mağduriyetlerin devam etmesine neden olmaktadır.

Özellikle AİHM tarafından ihlal kararı verilmiş olmasına rağmen, benzer maddi ve hukuki koşullara sahip kişilerin keyfî olarak aynı uygulamalara tabi tutulmaya devam edilmesi, yargı kararlarının etkili sonuç doğurmasını engellemektedir.

Bu kapsamda Yalçınkaya/Türkiye14 ve Yasak/Türkiye15 Büyük Daire kararları ile verilmiş binlerce karar, 15 Temmuz sonrasında gerçekleştirilen yargılamalarda suçun kanuni unsurlarının bireyselleştirilmesi, delillerin değerlendirilmesi ve savunma hakkının korunması bakımından temel öneme sahiptir.

AİHM, söz konusu kararda otomatik ve genelleştirilmiş delil değerlendirmesinin kanunilik ve adil yargılanma ilkeleriyle bağdaşmadığını ortaya koymuştur. Bu kararın ortaya koyduğu hukuki ilkeler, yalnızca başvurucunun dosyasıyla sınırlı olmayan, benzer yargılamalarda da dikkate alınması gereken değerlendirmeler içermektedir.

Diğer taraftan Kavala/Türkiye kararı 16, ardışık soruşturmalar ve tutuklamalar yoluyla kişilerin özgürlüklerinin tekrar tekrar kısıtlanmasının, somut olayın özelliklerine göre Sözleşme'nin 18. maddesi kapsamında da değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

AİHM tarafından verilen kararların iç hukukta dikkate alınmaması veya ihlal tespitlerinin yalnızca şeklen değerlendirilmesi, mağdurların hukuki durumlarının düzeltilmesini engellemekte ve yargılamaların yarattığı mağduriyetlerin devamına neden olmaktadır.

Özellikle AİHM tarafından ihlal tespit edilen bir dosyada, ihlalin sonuçlarının ortadan kaldırılması için gerekli hukuki mekanizmaların işletilmesi gerekir.

---

[13] Manisa 3. Ağır Ceza Mahkemesi, 21/10/2026 tarihli, 2026/72 Esas – 2026/353 Karar Sayılı, Fatih DURMAZOĞLU kararı

[14] AİHM Büyük Dairesi, Yalçınkaya/Türkiye kararı, Başvuru No:15669/20, 26/09/2023

[15] AİHM Büyük Dairesi, Yasak/Türkiye kararı, Başvuru No:17389/20, 05/05/2026

[16] AİHM, Kavala/Türkiye kararı, Başvuru No:2170/24, 25/08/2026

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 311. maddesinin birinci fıkrasının (f) bendi, AİHM'nin kesinleşmiş ihlal kararına dayalı olarak yargılamanın yenilenmesine imkân tanımaktadır.

Buna rağmen, yargılamanın yenilenmesi taleplerinin somut ihlal kararları ve dosyanın özellikleri incelenmeden reddedilmesi veya AİHM kararlarının gerekçeli biçimde tartışılmaması, kişilerin ihlal kararı aldıktan sonra bile hukuki mağduriyet yaşamalarına neden olmaktadır.

Ayrıca AİHM kararlarının yalnızca bireysel başvurucular açısından değil, benzer hukuki sorunların tekrarını önleyecek genel tedbirler bakımından da değerlendirilmesi gerekmektedir. Aksi hâlde aynı hukuka aykırılıklar farklı kişiler hakkında tekrarlanmaya devam edecek ve ihlal kararlarının koruyucu işlevi ortadan kalkacaktır.

Bu noktada asıl mağduriyet, kişilerin yıllarca süren yargılamaların ardından uluslararası bir mahkeme tarafından hak ihlaline uğradıklarının tespit edilmesine rağmen, iç hukukta bu ihlalin sonuçlarını ortadan kaldıracak etkili bir hukuki sonuca ulaşamamasıdır.

Bir kişinin yıllarca cezaevinde tutulması, ailesinden ayrı kalması, mesleğini ve ekonomik imkânlarını kaybetmesi, ardından AİHM tarafından hak ihlali tespit edilmesine rağmen aynı hukuki sonuçlarla yaşamaya devam etmesi;

yargılamanın yenilenmesi taleplerinin yine aynı kararlar verilerek reddedilmesi ve mağduriyetlerin giderilmemesi, adaletin yerine getirilmesi ve ağır ihlallerin ortadan kaldırılması bakımından kabul edilebilir değildir. Bu nedenlerle ülkede adaleti tesis etmekle görevli kurumlara duyulan güven tamamen ortadan kalkmıştır.

Hukuk devleti, yalnızca mahkemelerin karar vermesini değil, bu kararların hukuka ve insan haklarına uygun olmasını ve tespit edilen ihlallerin etkili biçimde giderilmesini de zorunlu kılar.

Bu nedenle AİHM kararlarının Türkiye'deki mahkemeler tarafından etkili biçimde dikkate alınması, ihlallerin sonuçlarının ortadan kaldırılması ve aynı hukuka aykırılıkların tekrarlanmasının önlenmesi gerekmektedir.

6- Sonuç Olarak

1. 15 Temmuz sonrasında yaşanan mağduriyetler yalnızca ilk soruşturma ve kovuşturma süreçleriyle sınırlı kalmamış; daha önce yargılanmış kişilerin yeniden tutuklanması, aile bireylerinin de yargılamalara dâhil edilmesi ve AİHM kararlarına rağmen ihlallerin sonuçlarının giderilmemesi nedeniyle yıllar boyunca ağırlaşarak devam etmiştir. Bu uygulamalar; kişi özgürlüğü, adil yargılanma, hukuki güvenlik, ceza sorumluluğunun şahsiliği, aile hayatına saygı ve etkili başvuru hakları bakımından ağır hak ihlallerine ve mağduriyetlere neden olmuş, hâlen de neden olmaya devam etmektedir.

2. Türkiye'de kültürel ve sosyal faaliyetler nedeniyle gerçekleştirilen yargılamalarda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. ve 7. maddelerine aykırı biçimde bazı eylemler suç olarak kabul edilmiş; AİHS'nin diğer hükümleri de ihlal edilerek cezalar insan onuruna aykırı şekilde infaz edilmiştir. 15 Temmuz öncesinde yasal kabul edilen, bizzat idarenin onayı ve teşvikiyle gerçekleştirilen sosyal faaliyetler nedeniyle kişiler mahkûm edilmiş, mallarına el konulmuş ve el konulan mallar kamu malına dönüştürülmüştür. Hatta bu kişilerin malları, etkin parti tüzel kişiliği adına veya parti çalışanlarına aktarılmıştır.

Yine 15 Temmuz öncesinde AİHS'ye aykırı biçimde sürdürülen infaz uygulamaları sırasında kamu görevinde bulunan hâkimlerin, avukatların, güvenlik birimleri mensuplarının, memurların ve hayırsever insanların kötü muameleye maruz bırakılması, ağır engelli hâle gelmelerine ve hayatlarını kaybetmelerine neden olmuştur. Bu kişilerden sağ kalanlar ise cezalarının infazını tamamlayarak tahliye olmuşlardır.

3. 15 Temmuz sonrasında, "yeniden yapılanma" adı altında, cezalarının infazını tamamlamış kişiler yeniden tutuklanmış ve haklarında tekrar AİHS'ye aykırı şekilde cezalandırma yoluna gidilmiştir. "Yeniden yapılanma" adı altında gerçekleştirilen uygulamalar, kişilerin hayatlarını kaybetmelerine ve engelli hâle gelmelerine neden olmuştur.

15 Temmuz öncesinde sosyal faaliyetleri nedeniyle cezalandırılmış kişilerin bu kez eşleri, küçük çocukları, hatta çocuk yaşta olan diğer aile bireyleri dahi aynı suç kapsamında tutuklanmıştır. Bu uygulamalar süreklilik arz etmekte; neredeyse her hafta kız ve erkek öğrenciler, küçük çocuklar, küçük çocuk sahibi anneler ile yaşlı anne ve babalar çeşitli isimler altında gözaltına alınmakta ve tutuklanmaktadır.

4. Tutuklama ve ceza infazı süreçlerinde, Adalet Bakanlığının kendi kurumu olan Adli Tıp Kurumunun raporlarına dahi itibar edilmemektedir. Bu tutum, hastaların kalıcı şekilde engelli kalmalarına, hatta hayatlarını kaybetmelerine neden olmaktadır.

5. 15 Temmuz öncesinde ve sonrasında gerçekleştirilen yargılamaların tamamının ortak noktası, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne aykırılık teşkil etmeleridir.

6. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ihlal kararı vererek Türkiye'ye gönderdiği binlerce karara dahi itibar edilmemektedir. Ağır insan hakları ihlalleri, soykırım boyutuna varan bir şekilde devam etmektedir. AİHM kararları ışığında Türkiye yargısından olumlu bir sonuç beklenmesi, AİHS'ye aykırı bir durumdur. Bu muameleye maruz bırakılan insanlara yönelik uygulamalar, ağır bir haksızlık teşkil etmektedir.

7. Her geçen gün artarak soykırım mahiyetinde devam eden bu zulüm, Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi tarafından önlenmelidir. Aksi hâlde, insan hakları savunucusu olduğunu ilan eden kişi ve kurumlar, tarih önünde ağır bir sorumluluk taşıyacaktır.

Bu belge 23 Kasım 2026 tarihinde amsterdamlawcenter.com adresinden indirildi. Güncel sürüm: https://amsterdamlawcenter.com/tr/hukuki-mutalaa/